АЖРИМ

(Даъво аризани кўрмасдан қолдириш тўгрисида)

Гулистон шахри

2024 йил 6 март

иктисодий Гулистон туманлараро судининг судьяси Б.Махмудов раислигида, судья ёрдамчиси Ж.Эгамованинг суд мажлиси котиблигида, даъвогар вакиллари М.Салиев (19.02.2024 йилдаги № 06-1/11-67-сонли), Ё.Абдурахимов (23.03.2023 йилдаги № 06-1/11-48-а-сонли) жавобгар вакиллари А.Тухтамурадов (27.09.2023 йилдаги № 02-сонли ишончнома асосида), У.Тоштемиров (4.01.2024 йилдаги 32-сонли ишончнома асосида), низонинг предметига нисбатан мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахс жалб қилинган Оқолтин туман дехкон, фермер ва томорқа ер эгалари кенгаши вакили Б.Абдурахманов (19.02.2024 йилдаги №33/24-сонли ишончнома асосида), Давлат кадастрлари палатаси Сирдарё вилоят бошкармаси вакили З.Дадаев (13.02.2024 йилдаги № 01-02/107-сонли ишончнома асосида), "BOBUR-QISHLOQ-XO'JALIGI" масъулияти чекланган жамияти вакили Ф.Турдиев (29.01.2024 йилдаги №13/11-сонли ишончнома асосида) иштирокида, даъвогар Оқолтин туман хокимлигининг жавобгар "Қодир Фозил Жасур" фермер 2019 йил 15 ноябрда тузилган №122-сонли кишлок хўжалигига нисбатан хўжалигига мўлжалланган ерни узоқ муддатли ижарага олиш тўгрисидаги шартномани муддатидан олдин бекор қилиш тўғрисидаги даъво аризаси бўйича қўзғатилган иқтисодий иш ва унга илова қилинган

хужжатларини ўрганиб чиқиб, қуйидагиларни

аниклад и:

Оқолтин туман ҳокимлиги (кейинги ўринларда —даъвогар ва/ёки туман ҳокимлиги) Оқолтин туманлараро иқтисодий судига "Қодир Фозил Жасур" фермер ҳўжалиги (кейинги ўринларда — жавобгар ва/ёки фермер ҳўжалиги)га нисбатан даъво аризаси билан мурожаат қилиб, тарафлар ўртасида 2019 йил 15 ноябрда тузилган №122-сонли қишлоқ ҳўжалигига мўлжалланган ерни узоқ муддатли ижарага олиш тўғрисидаги шартномани муддатидан олдин бекор қилишни сўраган.

Суднинг 2023 йил 06 мартдаги ажримига асосан Оқолтин туман Қишлоқ хўжалиги бўлими ишга низонинг предметига нисбатан мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида ҳамда Оқолтин туман Давлат солиқ инспекциясидан, Оқолтин туман деҳқон, фермер ва томорқа ер эгалари кенгашидан, Давлат кадастрлари палатаси Сирдарё вилоят ҳудудий бошқармасидан ишга мутахассислар жалб қилинган.

Оқолтин туманлараро иқтисодий судининг 2023 йил 14 апрелдаги ҳал қилув ҳарори билан даъвогарнинг даъво аризаси ҳаноатлантирилган.

Сирдарё вилоят суди иктисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 7 июндаги қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Мазкур суд қарорларидан норози бўлиб, жавобгар Ўзбекистон Республикаси Олий судига кассация шикояти билан мурожаат қилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 22 декабрдаги қарори билан жавобгарнинг кассация шикояти қаноатлантирилиб, Оқолтин туманлараро иқтисодий судининг 2023 йил 14 апрелдаги ҳал қилув қарори ва Сирдарё вилоят суди иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 7 июндаги қарори бекор қилинган ва иш янгидан кўриш учун Оқолтин туманлараро иқтисодий судига юборилган.

Сирдарё вилоят суди раисининг 2024 йил 23 январдаги фармойиши билан иш Гулистон туманлараро иктисодий суди иш юритувига ўтказилган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакиллари даъво талабларини қувватлаб, даъвогар ва жавобгар ўртасида тузилган қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни узоқ муддатли ижарага олиш тўгрисидаги шартнома шартлари жавобгар томонидан лозим даражада бажарилмасдан келиниб, уч йил давомида хосилдорлик бўйича мажбуриятини бажармаганлигини, жавобгар уч йил мобайнида мунтазам равишда пахта ва ғалла режасини кадастр бахосидан паст даражада бажарганлигини, 2019 йилда пахта режасини 94,2 фоизга, 2020 йилда пахта режасини 64,2%га, ғалла режасини 48,3%га, 2021 йилда пахта режасини 64,9%га, ғалла режасини 89,2%га, 2022 йилда пахта режасини 63,6%га, ғалла режасини 59,7%га бажариб, контрактация шартнома шартларини бузганлигини, бундан ташқари ер, сув ва ижтимоий солик тўловларидан қарздорликларга йўл қўйиб, ушбу қарздорликларни даъво ариза киритилган вақтда тўланмаганлигини, ишдаги хужжатлар билан даъво тўлик ўз тасдиғини топишини, бундан ташқари, фермер хўжалиги томонидан унга ажратилган ер майдонидан бошқа мақсадларда фойдаланиб, яъни ноқонуний равишда полиз, маккажўхори ва бошка кишлок хўжалиги махсулотлари экканлигини, ушбу холатлар бўйича тегишли хужжатларни илова килиб туман прокурорига хабар берилганлигини, лекин прокуратура томонидан жавоб хати берилмаганлигини, маълум қилиб, даъво талабини тўлик каноатлантиришни сўрашди.

Суд мажлисида иштирок этган жавобгар вакиллари даъво аризага эътироз билдиришиб, даъвогар томонидан берилган даъво аризаси асослантирилмаганлигини, даъво талабида кадастр кийматидан паст уч йил давомида режани ва солик мажбуриятларини бажармаганлиги асос килиб келтирилганлигини, ушбу холатларга асос қилиб келтирилган низо бўйича фермер хўжалиги эгалигидаги қишлоқ хўжалиги ер майдонларининг кадастр қийматини аниқлашда зарурий кўрсаткич хисобланган ер бонитировкаси туман хокимининг 2014 йилдаги қарори маълумот тасдикланганлигини хамда ушбу маълумотлар эски эканлигини, Ўзбекистон Республикаси Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри давлат қўмитасининг 2013 йил 30 октябрдаги 21-сонли қарори билан тасдиқланган "Тупроқ бонитировкаси ишларини ўтказиш ва хужжатларини тасдиқлаш тартиби тўгрисида"ги Низомнинг 6-бандига мувофик сугориладиган кишлок хўжалик ер майдонларида хар беш йилда ва лалми ер майдонларида хар ўн йилда бир марта ўтказилиши ва туман худудини тўлик камраб олиши белгиланганлигини, фермер хўжалиги тадбиркорлик субъекти саналишини, барча бартараф этиб бўлмайдиган зиддиятлар ва ноаникликлар тадбиркорлик субъектининг фойдасига талқин этилишини, ушбу маълумотлар эски бўлиб, бундан тўққиз йил олдинги маълумотлар эканлигини, ишнинг реал холатларига тўғри келмаслигини, аслида жавобгарнинг эгалигидаги ер майдони кадастр қиймати қанчалиги ва ҳақиқатда қанча солиқ ҳисобланиши кераклиги каби ҳолатлар аниқланмаганлигини, ҳокимлик томонидан 2019 йил январь ойида ер майдони яхши бўлмаган бошқа фермер хўжалигига тегишли бўлган ер майдони қўшиб берилганлигини, ушбу ер майдонидан етарли даражада пахта ва ғалла ҳосилини олишни имкони бўлмаганлигини, полиз, маккажўхори ва бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари умуман экилмаганлигини билдириб, даъво аризасини қаноатлантиришни рад этишни сўрашди.

Суд мажлисида иштирок этган Давлат кадастрлари палатаси Сирдарё вилоят худудий бошкармаси вакили даъво ариза бўйича тарафлар ўртасида тузилган ер ижара шартномаси муддатидан олдин суднинг 2023 йил 14 апрелдаги хал килув карорига асосан бекор килингандан сўнг ер майдонлари туман хокимлиги захирасига кайтарилиб, ер майдонлари аукцион савдоларига чикарилганлигини, 1 нафар жисмоний шахс хамда юридик шахс томонидан аукцион танлов савдоларида иштирок этиб, ушбу ер майдонлари ютиб олганлиги, уларга ер ижара шартномаси ва кадастр хужжатлари тайёрланиб берилганлиги маълум килиб, иш юзасидан карор кабул килишни судга хавола килиши хакида тушунтириш берди.

Суд мажлисида иштирок этган Оқолтин туман деҳқон, фермер ва томорқа ер эгалари кенгаши вакили даъво ариза бўйича суднинг 2024 йил 1 мартдаги ажрим ижро юзасидан маълумотномани тақдим қилиб, иш юзасидан қарор қабул қилишни судга ҳавола қилиши ҳақида тушунтириш берди.

Суд мажлисида иштирок этган "Bobur-qishloq-хо`jaligi" масъулияти чекланган жамияти вакили даъво ариза бўйича фермер хўжалиги билан 2021-2022 йилларда дон махсулотлари сотиб олиш юзасидан фьючерс шартномалари тузилганлиги, шартномаларда келишилган дон махсулотлари тўлик етказиб берилмаганлигини сабабли, 2021 йил хосили учун 89,1 фоизга, 2022 йил хосили учун 59,7 фоизга бажарилганлигини, жавобгарнинг 2021 йил хосилидан 59 528 827 сўм, 2022 йил хосилидан 63 291 833 сўм карздорлиги мавжудлигини маълум килиб, иш юзасидан карор кабул килишни судга хавола килиши хакида тушунтириш берди.

Суд, ишда иштирок этувчи шахсларнинг тушунтиришларини тинглаб, ишдаги мавжуд ҳамда суд муҳокамаси жараёнида тақдим этилган ҳужжатларни ўрганиб чиқиб, даъвогарнинг даъво аризани кўрмасдан қолдиришни лозим топади.

Аниқланишича, туман ҳокимлигининг 2018 йил 24 январдаги 140-сонли қарори билан фермер хужалиги ташкил этилиб, 2019 йил 28 январдаги 346-сонли қарори билан жавобгарга туман захира ер ҳисобидан қушимча 34,5 га ер майдони ажратилган ҳамда жавобгарнинг жами ер майдонлари 83,7га эканлиги белгиланиб, ер ижара шартномаси ҳайта расмийлаштирилган.

Шунга кўра, тарафлар ўртасида 2019 йил 15 ноябрда 122-сонли қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни узоқ муддатли ижарага олиш тўғрисида шартнома (бундан буён матнда шартнома деб юритилади) тузилган ва мазкур шартномага мувофик жавобгарга 83,7 га ер майдони 49 йил муддатга пахтачилик - ғаллачилик қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришни юритиш учун берилган.

Шартноманинг 15-бандига мувофик, ижарага олувчи яъни жавобгар давлат эхтиёжлари учун харид килинадиган махсулот етиштирилишини ташкил этиш, ердан унинг белгиланган максадига мувофик окилона фойдаланиш, ягона ер солиғини ўз вактида тўлаш каби мажбуриятларга эга эканлиги, шунингдек, "Фермер хўжалиги тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни ва бошқа конун хужжатларида назарда тутилган мажбуриятларга эга эканлиги белгиланган.

Шартноманинг 17-бандида ердан белгиланган мақсадда фойдаланилмаганда, шу жумладан давлат эҳтиёжлари учун контрактация шартномасида назарда тутилмаган қишлоқ хўжалик экинлари экилганида, ердан самарасиз фойдаланилганда, яъни ижарага олувчининг айби билан мунтазам равишда (уч йил мобайнида) нормативдаги кадастр баҳосидан кам миқдорда ҳосил олинганда ҳамда қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда шартнома бекор бўлиши қайд этилган.

Жавобгар томонидан ижара шартномаси шартлари ва қонунчилик талаблари бажарилмаганлиги сабабли, даъвогар Оқолтин туманлараро иқтисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, даъво аризасида жавобгарга нисбатан ижара шартномасини муддатидан олдин бекор қилишни сўраган.

Оқолтин туманлараро иқтисодий судининг 2023 йил 14 апрелда қабул килинган хал қилув карори билан даъвогарнинг қаноатлантирилиб, тарафлар ўртасида 2019 йил 15 ноябрда тузилган 122-сонли қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни узоқ муддатли ижарага олиш тўғрисидаги шартномаси муддатидан олдин бекор килиниб, хисобидан даъвогар фойдасига олдиндан туланган 30 000 сўм харажатлари ва Республика бюджетига 3 000 000 сўм давлат божи ундирилган.

Сирдарё вилоят суди иктисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 7 июнда қабул қилинган қарорига асосан Оқолтин туманлараро иктисодий судининг 2023 йил 14 апрелда ҳабул ҳилинган ҳал ҳилув ҳарори ўзгаришсиз ҳолдирилиб, апелляция шикояти юзасидан олдиндан тўланган 1 500 000 сўм давлат божи ва 24 000 сўм почта харажатлари жавобгар зиммасида ҳолдирилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 22 декабрда ҳабул ҳилинган ҳарорига асосан Оҳолтин туманлараро иҳтисодий судининг 2023 йил 14 апрелда ҳабул ҳилинган ҳал ҳилув ҳарори ва Сирдарё вилоят суди иҳтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 7 июнда ҳабул ҳилинган ҳарори бекор ҳилиниб, иш янгидан биринчи инстанция судида ҳўриб чиҳиш учун юборилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг 2023 йил 22 декабрда ҳабул ҳилинган ҳарорида ишни янгидан кўришда биринчи инстанция суди, даъво аризасида ҳамда у бўйича билдирилган эътирозда баён этилган ҳар бир важга баҳо бериб, ишдаги ва таҳдим этиладиган янги далилларни ҳар томонлама, тўлиҳ ва холис теҳшириш, уларга ҳуҳуҳий баҳо бериш, суд муҳоҳамаси жараёнида таҳдим этилган ариза ва илтимосномалар бўйича ишда иштироҳ этувчи бошҳа шаҳсларнинг фиҳрларини эшитган ҳолда уларни ҳаноатлантириш ёҳи ҳаноатлантиришни рад этиш ҳаҳида тегишли суд ҳужжатини ҳабул ҳилиш, Ўзбеҳистон Республикаси Вазирлар Маҳҳамасининг 2013 йил 31 январдаги "Фермер ҳўжалиги ер

майдонини мақбуллаштириш ва уни тугатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиклаш хакида"ги 22-сон қарори билан тасдикланган "Фермер хўжалигининг ер майдонини мақбуллаштириш ва уни тугатиш тартиби тўғрисида"ги Низом (кейинги ўринларда- Низом) талабидан келиб чиққан холда низоли холат юзасидан тегишли органлар (ташкилотлар) томонидан тузилган далолатномалар (хулосалар, қарорлар) мавжудлигини ўрганиш, тупрокнинг балл бонитетини белгилашга оид барча хужжатларни талаб қилиб олиб, уларга тегишли бахо бериш, ишни кўриш натижалари бўйича суд харажатларини ундириш масаласини хал этиш, моддий ва процессуал хукук нормаларини тўғри кўллаган холда қонуний ва асослантирилган суд хужжати қабул қилиш ҳақида кўрсатма берилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъати томонидан ишни кўриш давомида амалда бўлган Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 25 декабрдаги ЎРҚ-888-сонли Қонунига асосан 2024 йил 1 январдан ўз кучини йўқотган ИПКнинг 304-моддаси биринчи қисмига асосан кассация инстанцияси судининг қарорида баён қилинган кўрсатмалар ишни янгидан кўраётган суд учун мажбурийлиги белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди иктисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг кўрсатмасини ижросини бажариш максадида суднинг жорий йилнинг 1 мартдаги ажрими билан даъвогар ва фермерлар кенгашига даъво аризасига илова қилинган ҳужжатларнинг асл нусҳаларини (ҳалқ депутатлари туман Кенгашининг қарорини, Комиссиянинг ҳулосасини, туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг ҳулоса, далолатномани ва бошқа зарур ҳужжатлар ва материалларни), Низом талабида назарда тутилган ҳужжатларни тақдим қилиш вазифаси юклатилган.

Даъвогар даъво аризасида фермер хўжалиги уч йил мобайнида мунтазам равишда пахта ва ғалла режасини кадастр баҳосидан паст даражада бажарганлигини, 2019 йилда пахта режасини 94,2 фоизга, 2020 йилда пахта режасини 64,2%га, ғалла режасини 48,3%га, 2021 йилда пахта режасини 64,9%га, ғалла режасини 89,2%га, 2022 йилда пахта режасини 63,6%га, ғалла режасини 59,7%га бажариб, контрактация шартнома шартларини бузганлигини қайд этилган.

Низомнинг 14-бандига мувофиқ фермер томонидан ўз зиммасига олинган шартнома мажбуриятлари бажарилишининг чукур таҳлили натижасида қуйидаги ҳолатларнинг аниқланиши:

- а) ер майдонини ижарага олиш шартномаси шартларининг қўпол равишда бузилганлиги, энг аввало, фермер хўжалигига ижарага берилган қишлоқ хўжалиги экин майдонларидан бошқа мақсадларда фойдаланилганлиги ер ресурслари ва давлат кадастри, қишлоқ хўжалиги органлари ҳамда туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши томонидан;
- б) фермер хўжалигини шакллантириш чоғида фермер хўжалиги ихтисослашувининг бузилганлиги ер ресурслари ва давлат кадастри, қишлоқ хўжалиги органлари ҳамда туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши томонидан;
- в) ижарага берилган қишлоқ хўжалиги экин майдонларидан оқилона фойдаланмаслик, мунтазам (кетма-кет уч йил мобайнида) норматив кадастр бахосидан паст хосил олинганлиги қишлоқ хўжалиги, ер ресурслари ва давлат

кадастри органлари ҳамда туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши томонидан;

- г) фермер хўжалиги билан тайёрлов ташкилотлари ўртасида, энг аввало, давлат эҳтиёжлари учун қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини харид қилиш бўйича тузилган контрактация шартномалари шартларининг мунтазам (кетмакет уч йил мобайнида) бажарилмаганлиги (форс-мажор ҳолатларининг вужудга келиши ҳолатлари бундан мустасно) қишлоқ хўжалиги органлари, туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, шунингдек тайёрлов ташкилотлари томонидан;
- д) хўжалик фаолиятининг самарасиз ва паст рентабеллик билан юритилиши қишлоқ хўжалиги органлари, давлат солиқ хизмати органлари, шунингдек туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши томонидан фермер хўжалиги ер майдонини мақбуллаштириш ва уни тугатиш билан боғлиқ масалалар бўйича даъво аризаларини қўзғатиш ва иқтисодий судга бериш учун асос ҳисобланади.

Низомнинг 15-бандига мувофиқ аниқланган ҳолатлар юзасидан далолатнома тузилади, унга йўл қўйилган қонун бузилишлари ҳолатини тасдиқловчи зарур ҳужжатлар ва материаллар илова қилинади, далолатнома мазкур Низомнинг 14-бандида кўрсатилган органлар (ташкилотлар) вакиллари ва фермер ҳўжалиги раҳбари томонидан имзоланади.

Низомнинг 16-бандига мувофик фермер хўжалиги рахбари далолатномани имзолашдан бош тортган такдирда, далолатномада бу тўгрида ёзув қайд килинади, у туман фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгаши раиси хамда икки нафар жисмоний шахс томонидан тасдикланади. Далолатнома икки нусхада тузилади, улардан бири фермер хўжалиги рахбарига топширилади.

Низомнинг 17-бандига мувофик далолатнома асосида мазкур Низомнинг 14-бандида кўрсатилган органлар (ташкилотлар) бир кун мобайнида тегишли такдимномани далолатнома, шунингдек зарур хужжатлар ва материаллар билан бирга туман (шаҳар) ҳокимига юборадилар.

Низомнинг 18-бандига мувофик туман (шаҳар) ҳокими уч кун муддатда барча ҳужжатлар ва материалларни туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашига юборади. Туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши икки кун мобайнида ҳужжатлар ва материалларни кўриб чиқади ва уларни кўриб чиқиш натижалари бўйича ҳулоса чиқаради. Туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашининг ҳулосаси ҳужжатлар ва материаллар билан биргаликда тегишли ҳулосани олиш учун Комиссияга юборилади.

Низомнинг 20-бандига мувофиқ далолатномада кўрсатилган ҳолатлар тасдиғини топган тақдирда, Комиссия бир ҳафта муддатда тақдим этилган ҳужжатлар ва материалларни таҳлил қилиш асосида ер участкасини ижарага бериш шартномасини бекор қилиш тўғрисида ёхуд унинг майдонини мақбуллаштириш тўғрисида ҳулоса тайёрлайди, ушбу ҳулоса барча ҳужжатлар билан биргаликда кўриб чиқиш учун ҳалқ депутатлари туман Кенгашига юборилади. Халқ депутатлари туман Кенгаши энг яқиндаги сессияда Комиссия томонидан тақдим этилган ҳужжатларни кўриб чиқади ва тегишли қарор ҳабул

қилади, ушбу қарор Комиссия томонидан тақдим этилган ҳужжатлар билан биргаликда туман (шаҳар) ҳокимига юборилади.

Низомнинг 21-бандига мувофик туман (шахар) хокими халк депутатлари туман Кенгашининг ер участкасини ижарага бериш шартномасини бекор қилиш ёхуд ер майдонини мақбуллаштириш тўғрисидаги қарори асосида, қонун хужжатларида белгиланган тартибда, халқ депутатлари туман Кенгашининг қарорини, Комиссиянинг хулосасини, туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгашининг хулосасини, далолатномани ва бошка зарур хужжатлар хамда материалларни илова қилган холда фермер хўжалиги рахбари участкасини ижарага бериш шартномасини бекор ёхуд унинг ер участкаси майдонини макбуллаштириш тўгрисида фермер хўжалиги рахбарига таклиф киритади. Шартномани бекор килиш тўгрисидаги таклиф фермер хўжалиги рахбари томонидан рад этилганда ёки Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг 384-моддасида белгиланган муддатда жавоб олинмаганда туман (шахар) хокими, қонун хужжатларида белгиланган тартибда, халқ депутатлари туман Кенгашининг қарорини, Комиссиянинг хулосасини, туман фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгашининг хулосасини далолатномани ва бошка зарур хужжатлар ва материалларни илова қилган холда фермер хўжалиги билан ер участкасини ижарага бериш шартномасини бекор қилиш юзасидан иқтисодий судга даъво аризасини юборади.

Бироқ туман ҳокимлиги томонидан мазкур Низомнинг 14, 15-бандлари талабларидан келиб чиққан ҳолда ижара шартномасини бекор қилиш ҳақида таклиф беришдан олдин амалга оширилиши лозим бўлган жараёнлар тўлиқ бажарилмаган, фермер хўжалигининг ер майдонларини мониторинг қилиш натижалари юзасидан тегишли органлар (ташкилотлар) томонидан далолатнома тузилмаган.

Гарчи, даъвогар томонидан судга 2022 йил 14 июнда тузилган далолатнома такдим килинган бўлса-да, лекин ушбу далолатномани макбул далил сифатида инобатга олиб бўлмайди.

Чунки, ушбу далолатнома 2022 йил 14 июнь санаси билан тузилган бўлиб, унда фермер хўжалиги томонидан 2022 йил пахта шартномасини 63.6 фоизга бажарганлигини баён қилинган, вахоланки, 2022 йил 14 июнь ойида 2022 йил пахта йиғим терим мавсуми бошланмаган ҳамда 2019 йилда тарафлар ўртасида ер ижара шартномаси тузилмаган.

Қолаверса, суднинг 2024 йил 1 мартдаги ажрим билан даъвогар ва кенгашга Низом талабларига риоя қилинган ҳолда расмийлаштирилган ҳужжатларни тақдим қилиш вазифаси юклатилган.

Бироқ, даъвогар ва кенгаш томонидан ажримда юклатилган яъни Низом талабларига риоя қилинган ҳолда расмийлаштирилган ҳужжатлар тўлиқ равишда тақдим қилинмади.

Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси (кейинги ўринларда — ИПК) 148-моддасининг иккинчи қисмига мувофик, агар қонунда муайян тоифадаги низолар учун судгача ҳал қилиш (талабнома юбориш) тартиби белгиланган ёхуд бу тартиб шартномада назарда тутилган бўлса, фақат тарафлар ўзаро муносабатларини ихтиёрий равишда ҳал қилиш чораларини кўрганларидан кейингина судда иш қўзғатилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг 2004 йил 12 қонунийликни "Кишлок хўжалигида таъминлаш фойдаланишдаги суиистеъмолчиликларнинг олдини олишда иктисодий судларнинг ролини ошириш тўгрисида" 115-сон Қарорининг 5-бандида, иктисодий судлар шу холатни эътиборга олсинларки, фермер хўжалиги билан ер ижараси шартномасини тузган қишлоқ хўжалик кооперативи (ширкат хўжалиги) тугатилган холларда ер ижараси шартномасини бекор килиш тўгрисидаги ишлар бўйича Ўзбекистон Республикаси Ер кодексининг 6моддасига мувофик туман хокимликлари даъвогар сифатида катнашишлари мумкин. Бирок судларнинг эътибори хокимликнинг фермер хўжалиги билан тузилган ер ижараси шартномасини бекор қилиш буйича ариза беришдан олдин даъвогар судгача низони хал килиш (талабнома юбориш) тартибига, яъни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 31 январдаги 22сонли қарори билан тасдиқланган "Фермер хўжалигининг ер майдонини мақбуллаштириш ва уни тугатиш тартиби тўғрисида"ги Низом талабларини бажариш кераклигига қаратишлари лозим. Бунда судлар туман (шаҳар) ҳокими халқ депутатлари туман Кенгашининг ер участкасини ижарага бериш шартномасини бекор қилиш ёхуд ер майдонини мақбуллаштириш тўғрисидаги қарори асосида, қонунчиликда белгиланган тартибда, халқ депутатлари туман Кенгашининг қарорини, Комиссиянинг хулосасини, туман фермер, дехкон хўжаликлари ва томорка ер эгалари кенгашининг хулосасини, далолатномани ва бошка зарур хужжатлар хамда материалларни илова килган холда фермер хўжалиги рахбари билан ер участкасини ижарага бериш шартномасини бекор қилиш ёхуд унинг ер участкаси майдонини мақбуллаштириш тўғрисида фермер хўжалиги рахбарига таклиф киритганлигига эътиборларини қаратсин. Агар шартномани бекор қилиш тўғрисидаги таклиф фермер хўжалиги рахбари томонидан рад этилганлиги ёки Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодексининг 384-моддасида белгиланган муддатда жавоб олинмасдан туман (шахар) хокими томонидан фермер хўжалиги билан ер участкасини ижарага бериш шартномасини бекор қилиш юзасидан иқтисодий судга мурожаат қилинганда, ИПК 107-моддасининг 5-бандига мувофиқ даъвони кўрмасдан қолдириш учун асос хисобланиши хақида тушунтириш берилган.

ИПК 107-моддасининг 5-бандига кўра, агар даъвогар низони судгача ҳал ҳилиш (талабнома юбориш) тартибига риоя этмаган бўлса, башарти бу шу тоифадаги низолар учун қонунда ёки тарафлар шартномасида назарда тутилган бўлса суд даъвони кўрмасдан қолдиради.

Бундай ҳолларда, суд туман ҳокимлиги томонидан Низом талабларидан келиб чиққан ҳолда ижара шартномасини бекор қилиш ҳақида таклиф беришдан олдин амалга оширилиши лозим бўлган жараёнлар тўлиқ бажарилмаганлигини, фермер хўжалигининг ер майдонларини мониторинг қилиш натижалари юзасидан тегишли органлар (ташкилотлар) томонидан далолатнома тузилмаганлигини инобатга олиб, даъвони кўрмасдан қолдиришни лозим топади.

ИПКнинг 118-моддаси биринчи қисмига асосан суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари микдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2020 йил 19 декабрдаги "Иктисодий ишлар бўйича суд харажатларини ундириш амалиёти тўғрисида" ги 36-сон қарори 3-бандида иш юритишни тугатиш тўғрисидаги, даъвони кўрмасдан қолдириш тўғрисидаги, суд жарималарини солиш тўғрисидаги ажримлар устидан давлат божи ундирилиши ҳақида тушунтириш берилган.

Ўзбекистон Республикасининг "Давлат божи тўғрисида"ги Қонуни 5-моддаси 2-бандига асосан даъвони кўрмасдан қолдириш тўғрисидаги даъво аризаларидан давлат божи ундирилади, даъвогар томонидан олдиндан 3 000 000 сўм давлат божи ва 30 000 сўм почта харажатлари тўланганлигини инобатга олиб, давлат божи ва почта харажатларини ундирмасдан, уларни даъвогар зиммасида қолдиришни лозим топади.

Юқоридагиларга асосан ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодий процессуал кодекси 107-108, 118, 149, 151-моддаларини қўллаб, суд

АЖРИМ КИЛАДИ:

Даъвогар Оқолтин туман ҳокимлигининг жавобгар "Қодир Фозил Жасур" фермер ҳўжалигига нисбатан 2019 йил 15 ноябрда тузилган №122-сонли қишлоқ ҳўжалигига мўлжалланган ерни узоқ муддатли ижарага олиш тўғрисидаги шартномани муддатидан олдин бекор қилиш тўғрисидаги даъво аризаси кўрмасдан қолдирилсин.

Олдиндан тўланган 3 000 000 сўм давлат божи ва 30 000 сўм почта харажатлари даъвогар Оқолтин туман ҳокимлиги зиммасида қолдирилсин.

Ажримнинг кўчирма нусхаси тарафларга юборилсин.

Ажрим қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач қонуний кучга киради.

Ажрим устидан бир ойлик муддатда шу суд орқали Сирдарё вилоят судининг иқтисодий ишлар буйича судлов ҳайъатига апелляция тартибида ёки қонуний кучга кирган ва апелляция тартибида курилмаган ажрим устидан у қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой ичида кассация тартибда шикоят қилиш (протест келтириш) мумкин.

Даъво аризасини кўрмасдан қолдириш учун асос бўлиб хизмат қилган ҳолатлар бартараф этилганидан кейин даъвогар судга даъво аризаси билан умумий тартибда янгидан мурожаат қилишга ҳақли.

Раислик қилувчи

Б.Махмудов

